

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра теорії і практики початкової освіти

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Методика навчання літературного читання
підготовки бакалавра**

(назва освітньо-кваліфікаційного рівня)

напряму 6.010102 «Початкова освіта»

(шифр і назва напряму)

**Спеціалізація – «Англійська мова», «Інформатика», «Музика»,
«Хореографія»**

Факультет підготовки вчителів початкових класів

Слов'янськ – 2014 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УКЛАДАЧ ПРОГРАМИ:

Сиротенко В. П. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики початкової освіти

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бондаренко Г. І. – канд. пед. наук, доцент кафедри української мови та літератури ДДПУ

Хижняк І. А. – канд. пед. наук., доцент кафедри теорії та практики початкової освіти ДДПУ

Обговорено та рекомендовано до видання
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“24” березня 2015_р.

Протокол № 1

ВСТУП

Навчальна програма вивчення дисципліни «Методика навчання літературного читання» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра напряму 6.010102 Початкова освіта.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення навчальної дисципліни, з одного боку, твори для дітей, включені до програми літературного читання в 2 – 4 класах загальноосвітньої школи, а з іншого боку – методичні підходи (прийоми, форми, способи тощо), якими повинен оволодіти учитель початкових класів, щоб розвивати в учнів початкових класів уміння виразно читати, аналізувати програмові твори, пробуджувати читацьку активність та самостійність, формувати естетичні смаки, покликані виробляти читацькі пріоритети як вияв симпатій особистості незалежно від її вікових характеристик.

Міждисциплінарні зв'язки курсу: методика навчання грамоти, педагогіка, психологія, основи літературознавства, дитяча література.

Програма навчальної дисципліни містить 3 **змістових модулів**:

Змістовий модуль 1. Літературознавча пропедевтика як умова формування читацьких навичок учнів початкових класів.

Змістовий модуль 2. Вироблення навичок виразного читання.

Змістовий модуль 3. Теоретичні засади формування читацької самостійності молодших школярів.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Методика навчання літературного читання» є вироблення у студентів навичок виразного читання, змістово-формального аналізу художніх творів, на прикладі яких формуватимуться світоглядні основи учнів початкових класів. Студент (майбутній учитель) повинен оволодіти різноманітним літературознавчо-

методичним арсеналом, який би допомагав донести до учнів змістово-емоційні особливості твору, збагнути його художню своєрідність, зрозуміти вагомість і значимість твору щодо формування дитини як особистості. .

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Методика навчання літературного читання» є:

- формування в майбутнього вчителя сприйняття художньої літератури як естетичного феномена, а також одного зі шкільних предметів, покликаного навчати, розвивати і виховувати дитину як особистість;

- формування різноманітного методичного арсеналу щодо уміння виробляти в учнів початкових класів навичок виразного читання;

- удосконалення навичок культурно-соціологічного, філологічного і психолого-педагогічного прочитання творів дитячої літератури;

- удосконалення навичок визначення жанрової природи творів, що вивчаються за програмою 2-4 класів, виробляти уміння знаходити адекватні методичні прийоми щодо їхнього змістово-формального аналізу в початкових класах;

- вироблення уміння знайомити (на пропедевтичному рівні) учнів початкових класів з базовими поняттями з основ літературознавства;

- формування навичок керування самостійним читанням молодших школярів, пробудження у них інтересу до самостійного читання як одного зі способів організації власного дозвілля та важливого шляху поповнення знань;

- формування методичних прийомів роботи з учнями 2-4 класів щодо заучування ними напам'ять віршованих та прозових художніх текстів;

- формування навичок діалогічного спілкування з дітьми 2-4 класів з приводу прочитаних ними художніх, науково-художніх та публіцистичних творів;

– удосконалення навичок укладання списків для самостійного читання учнями 2-4 класів художніх, науково-художніх та науково-популярних творів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати:

– основні теоретико-методичні концепції організації літературного навчання в початкових класах,

– науково-методичні вимоги до сучасного уроку, зокрема уроку літературного читання, у початкових класах,

– основні мультимедійні технології та методичні прийоми їх використання щодо оволодіння навичками літературного читання в початкових класах,

– методичні прийоми вироблення навичок виразного читання,

– методичні підходи до організації самостійного читання учнями початкових класів та особливості організації і проведення позаурочних заходів, пов'язаних із розвитком читацьких інтересів,

– зміст та художні особливості творів, які вивчаються в початкових класах,

– основні біографічні відомості про письменників,

– періодизацію розвитку дитячої літератури залежно від її проблемно-стильових змін,

– принципи родо-жанрового поділу художньої літератури та методику опрацювання творів різних жанрів у початкових класах,

– основні літературознавчі поняття та методику ознайомлення з ними учнів 2-4 класів;

уміти:

– правильно обирати науково-методичну базу, на основі якої здійснюватиметься навчання літературного читання учнів початкових класів,

- знаходити методичні прийоми, підходи, форми роботи, які були б адекватними темі та меті уроку літературного читання,
- виразно читати напам'ять віршовані та прозові твори (уривки), що вивчаються за програмою, а також прищеплювати навички виразного читання учням,
- використовувати можливості мультимедійного навчання, пошуку та перевірки необхідної навчальної інформації,
- застосовувати різноманітні методи, принципи і шляхи аналізу художнього твору залежно від його жанрово-стильової природи, порушеної в ньому проблематики,
- знаходити у творі різноманітні зображувально-виражальні засоби й методично правильно вести роботу щодо їхнього засвоєння й усвідомлення учнями початкових класів,
- формувати любов до читання художніх, науково-художніх та науково-популярних творів,
- здійснювати керівництво процесом самостійного читання учнями початкових класів, методично грамотно організовувати і проводити позаурочні заходи, пов'язані з виробленням інтересу до самостійного читання,
- формувати естетичні смаки учнів початкових класів,
- виробляти в учнів початкових класів уміння вести діалог з приводу прочитаного, аргументувати й відстоювати власну думку.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 72 години / 2 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Літературознавча пропедевтика як умова формування читацьких навичок учнів початкових класів.

Читання – основна форма засвоєння знань і найрізноманітнішої змістової та емоційної інформації. Читання як універсальний засіб одержання інформації і складний психічний процес інтелектуальної діяльності учня.

Змістові лінії Державного стандарту з читання:

- «Коло читання»;
- «Формування й розвиток навички читання»;
- «Літературознавча пропедевтика»;
- «Досвід читацької діяльності»;
- «Робота з дитячою книжкою; робота з інформацією»;
- «Розвиток літературно-творчої діяльності учнів на основі прочитаного».

Основне завдання уроків літературного читання в початкових класах - вироблення читацької компетентності як особистісно-діяльнісного результату взаємодії знань, умінь, навичок та ціннісних ставлень учнів, що набувається у процесі реалізації усіх змістових ліній предмета «Читання».

Зміст та принципи літературного читання: тематично-жанровий, естетичний, літературознавчий, комунікативно-мовленнєвий.

Початкові літературознавчі поняття, які засвоюються учнями практично, на рівні уявлень: найпростіші уявлення про сюжет і композицію твору (без уживання термінів); про художній образ-персонаж в епічному творі та художній образ – у ліричному, визначення головного і другорядних персонажів твору, позитивного й негативного героїв твору, їхні вчинки, портрет, мовлення.

Відомості про деякі особливості жанрів художніх творів, найпростіші жанрові особливості дитячого ігрового фольклору, загадки, казки, вірша, оповідання; розрізнення казки народної і літературної.

Початкові уявлення про жанрові особливості байки як невеликого, здебільшого віршованого твору, де в алегоричній формі висміюються негативні риси характеру, вчинки людей.

Початкові уявлення про повість, повість-казку як прозові твори, у яких мають місце кілька подій; їхня відмінність від оповідання та казки.

П'єса як драматичний твір, написаний для вистави. Дійові особи. Діалогічний характер побудови п'єси. Діалоги і монологи у п'єсі. Слова автора, ремарки у п'єсі.

Практичне ознайомлення учнів із засобами художньої виразності в тексті (епітет, порівняння, метафора). Знаходження слів із переносним значенням і вживання їх у своєму мовленні; пояснення у контексті багатозначних слів.

Практичне ознайомлення учнів із авторською позицією (ставлення автора до зображуваних подій, до персонажів), темою та основною думкою твору.

Принципи та шляхи аналізу художнього твору: 1 – подієвий аналіз твору (з'ясування первинного враження від прочитаного, вибір і переказ найцікавіших епізодів з тексту, планування твору, переказ прочитаного твору, розповідь про героїв твору, пояснення художньої мови, причиново-наслідкові зв'язки між подіями у творі, ідейно-художні зв'язки з іншими творами, з'ясування загального враження від твору); 2 – пообразний аналіз твору (розкриття первинного враження від прочитаного, портретна характеристика головного героя, інші описи у творі, розповідь про персонажів твору, визначення провідної авторської думки, встановлення ідейно-художніх зв'язків з іншими творами, з'ясування загального враження від твору); 3 – проблемно-тематичний аналіз твору (первинне враження від прочитаного, думки і почуття, які викликав твір, герої чи події, які найбільше запам'яталися, чимось вразили, майстерність письменника у змалюванні подій, героїв та описів, враження від прочитаного).

Особливості аналізу творів різних жанрів:

– оповідання: підготовка до сприйняття твору; первинне читання тексту (мовчки, напівголоса, учителем); словникова робота; бесіда за прочитаним; повторне читання тексту; аналіз фактичного й образного змісту в поєднанні з розбором художніх засобів та мовних особливостей; узагальнююча бесіда за текстом; виразне читання тексту; виконання творчих завдань;

– казка: первинне читання тексту (мовчки, напівголоса, учителем); словникова робота; бесіда за прочитаним (з'ясування змісту представлених подій, фантастичних елементів у творі); повторне читання тексту; розкриття рис характеру представлених казкових персонажів; спостереження над особливостями побудови казки, її мовою; узагальнююча бесіда за текстом; виразне читання тексту; виконання творчих завдань;

– байка: підготовка до сприйняття твору; первинне читання тексту (спочатку вчителем потім учнями); словникова робота; повторне читання тексту; бесіда емоційно-оціночного плану; аналіз фактичного змісту байки (усвідомлення композиції твору, з'ясування характерних рис дійових осіб, мотивів їхньої поведінки, розкриття алегорії, аналіз моралі, визначення головної думки байки);

– ліричний вірш: підготовка до сприйняття твору; первинне читання тексту (вчителем, мовчазне і напівголоса читання учнями); емоційно-естетична пауза; словникова робота; повторне читання тексту; аналіз фактичного змісту (композиційний аналіз, словесне малювання (за можливістю), з'ясування емоційного стану ліричного героя в поєднанні з мовними особливостями твору; визначення ідеї вірша); колективне складання партитури для виразного читання вірша; виразне читання твору; творча робота;

– драматичний твір: підготовка до сприйняття твору; первинне читання тексту (мовчки, напівголоса, учителем); словникова робота; бесіда

за прочитаним; повторне читання тексту; аналіз фактичного й образного змісту в поєднанні з розбором художніх засобів та мовних особливостей (причиново-наслідкові зв'язки між подіями, конфлікт твору, які персонажі беруть у ньому участь, які риси характеру персонажів розкриваються через їхні монологи, діалоги, репліки, ремарки); читання тексту в особах; виконання творчих завдань.

Вироблення навичок виразного читання.

Виразне читання як прийом розкриття ідейно-художнього спрямування твору, спосіб збудження відповідних почуттів у школярів, засіб їхнього естетичного виховання. Виразне читання вчителя – зразок для учнів, привід для наслідування. Умови, що забезпечують виразність читання: техніка мовлення, засоби логіко-емоційної виразності читання, літературознавчий аналіз твору.

Техніка мовлення – дихання, голосовий інструмент читця, дикція, дотримання орфоепічних норм.

Засоби логіко-емоційної виразності читання: інтонаційні варіанти прочитання тексту, паузи, їхні функціональні різновиди, логічні наголоси, мелодика та її основні ходи, темп і його варіювання, поза, жести, міміка.

Літературознавчий аналіз: врахування відомостей про письменника, визначення теми, проблематики, жанрово-стильових особливостей твору, виявлення контексту й підтексту у творі, з'ясування композиційних особливостей тексту, усвідомлення точки зору автора як втілення ідейного задуму твору та визначення читацької (індивідуальної) позиції щодо проголошених у творі думок та способу їхнього художнього вираження.

Теоретичні засади формування читацької самостійності молодших школярів

Позакласне читання – складова частина шкільного предмета «літературне читання» в початковій школі. Важливість формування в учнів позитивного ставлення до читання за власною ініціативою. Систематичність

під час класно-урочних занять навчальної роботи, спрямованої на вироблення потреби в самостійному читанні: систематичне ознайомлення учнів з різноманітною дитячою літературою, періодикою; ознайомлення дітей з доступною школярам бібліотечно-бібліографічною інформацією, Інтернет-ресурсами; формування в учнів навичок самостійно обирати книгу різної тематики та жанрово-стильового спрямування; вироблення навичок читати книгу з дотриманням дидактичних і санітарно-гігієнічних норм; розвиток у дітей уміння самостійно і змістово проводити дозвілля за допомогою читання книги.

Літературне краєзнавство на уроках позакласного читання: укладання відомостей про письменників, пов'язаних із Донеччиною; екскурсії до меморіальних музеїв письменників-земляків; екскурсії місцями, описаними у творах письменників Донеччини; класні книжні виставки творів письменників-донбасівців; зустрічі з письменниками-земляками.

Принципи укладання списку для самостійного читання дітей.

3. Рекомендована література

Базова

1. Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.

2. Ємець А. А. Методика роботи з науково-пізнавальними творами в початкових класах. Навчальний посібник. – Харків : Оберіг, 2009. – 160 с.

3. Зотова М., Зотов С. Начальное обучение технике чтения : Учебно-методическое пособие. – Ростов н/Д : Фенікс, СПб. : Союз, 2004. – 120 с.

4. Коваль Г. П., Іванова Л. І., Суржук Т. Б. Методика читання: Навчальний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – 280 с.

5. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови : навч. посіб. для студ. педін-тів, гуманіт. ун-тів, пед. коледжів. – Тернопіль : Астон, 2008. – 287 с.

6. Методика викладання української мови : Навч. посібник / С. І. Дорошенко, М. С. Вашуленко, О. І. Мельничайко та ін.; За ред. С. І. Дорошенка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1992. – 398 с.

7. Методика навчання української мови в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За наук. ред. М. С. Вашуленка. – К. : Літера ЛТД, 2010. – 364 с.

8. Наукові основи методики літератури. Навчально-методичний посібник / За редакцією доктора педагогічних наук, професора, члена-кореспондента АПН України Н.Й.Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

9. Олійник Г. Виразне читання. Основи теорії : Посібник для вчителів. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2001. – 224 с.

10. Пахненко И. И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения (Руководство к самостоятельному изучению курса) : Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение». – Сумы : ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.

11. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах : Пос. для вчителів. – 2-е вид., доп. – К. : Магістр-S, 1997. – 265 с.

12. Ситченко А. Л. Навчально-технологічна концепція літературного аналізу : Монографія. – К. : Ленвіт, 2004. – 304 с.

13. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : Навчально-методичний посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». – Херсон, 2011. – 267 с.

Додаткові рекомендовані джерела

1. Капська А. Й. Як навчати учнів виразно читати. – К. : Радянська школа, 1989. – 108 с.

2. Левушкина О. Н. Словарная работа в начальных классах: Пособие для учителя. – М. : ВЛАДОС, 2002. – 95 с.

3. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах : Підручник. – К. : Вища шк., 2007. – 415 с.

4. Навчання в 2 класі чотирирічної початкової школи: Українська мова. Читання. Русский язык / Білецька М. А., Вашуленко М. С., Скрипченко Н. Ф. та ін. : Навч.-метод. посібник. – К. : Освіта, 1992. – 414 с.

5. Неділько В. Я. Методика викладання української літератури в середній школі. – К. : Вища школа, 1978. – 247 с.

6. Нечай-Горбачук Л. Д. Позакласне читання. – Слов'янськ, 1998. – 47 с.

7. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі : підручник / Г. Л. Токмань. – К. : ВЦ „Академія”, 2012. – 312 с.

8. Хорошковська О. Н. Методика навчання української мови в початкових класах шкіл з російською мовою викладання. – К. : Промінь, 2006. – 256 с.

9. Чуйко Г. А., Білецька М. А., Школьна Г. Ф. Методика викладання української мови в початкових класах / Г. А. Чуйко, М. А. Білецька, Г. Ф. Школьна. – 4-е вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 1975. – 384 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Залік – 5 семестр

5. Засоби діагностики успішності навчання

- 1) усні опитування на практичних заняттях;
- 2) перевірка виконання практичних завдань;
- 3) перевірка результатів виконання індивідуальних завдань;
- 4) перевірка контрольних і тестових завдань.